

Użyteczność decyzyjna informacji dodatkowej – wybrane problemy

Magdalena Głębocka*

Streszczenie: Informacja dodatkowa stanowi integralną i opisową część sprawozdania finansowego. Jej celem jest poszerzenie i omówienie informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych. Informacje zawarte w informacji dodatkowej często posiadają istotne znaczenie dla użytkowników sprawozdań finansowych, którzy na ich podstawie podejmują decyzje ekonomiczne. Potrzeby informacyjne użytkowników sprawozdań finansowych zmieniają się. Żądają oni informacji niezbędnych w podejmowaniu decyzji ekonomicznych, a które nie są ujęte w głównym sprawozdaniu finansowym. W artykule przedstawiono wybrane problemy dotyczące użyteczności informacji ujawnianych w informacji dodatkowej w procesie podejmowania decyzji ekonomicznych. Cel – prezentacja wpływu treści informacji dodatkowej na użyteczność decyzyjną sprawozdania finansowego. Metodologia badań – analiza regulacji Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej i Międzynarodowych Standardów Rachunkowości. Wynik – identyfikacja i opis danych ujawnianych w informacji dodatkowej, które mogą wpływać na decyzje podejmowane przez użytkowników sprawozdań finansowych.

Słowa kluczowe: sprawozdanie finansowe, interesariusze, informacja dodatkowa, MSR nr 1

Wprowadzenie

Sprawozdania finansowe ogólnego przeznaczenia mają za zadanie spełnienie potrzeb informacyjnych użytkowników, którzy nie mają możliwości otrzymania raportów dostosowanych do ich szczególnych potrzeb informacyjnych. Informacje te są niezbędne dla podejmowania przez nich różnego rodzaju decyzji gospodarczych. Ponadto, sprawozdania finansowe przedstawiają również rezultaty zarządzania przez kierownictwo powierzonym mu majątkiem. Z tego powodu sprawozdania finansowe powinny dostarczać informacje o:

- 1) aktywach, zobowiązaniach i kapitale własnym,
- 2) dochodach i kosztach, w tym zyskach i stratach,
- 3) wpłatach dokonanych przez właścicieli i wypłatach na rzecz właścicieli występujących w charakterze udziałowców oraz
- 4) przepływach pieniężnych jednostki.

Informacje tego typu, wraz z innymi danymi zawartymi w informacji dodatkowej, mają w założeniu pomóc użytkownikom sprawozdań finansowych w prognozowaniu przepływów pieniężnych, a w szczególności ich terminów i stopnia pewności ich wpływu

* dr Magdalena Głębocka, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Katowice 1-go Maja 50, e-mail: Magdalena.glebocka@ue.katowice.pl.

(MSR 1: §9)¹. Tym samym podkreślony został aspekt przydatności decyzyjnej informacji dodatkowej, która zawiera dane niezbędne dla celów prognostycznych. Charakter danych zawartych w informacji dodatkowej, ich znajomość i zrozumienie warunkuje percepcję treści sprawozdań finansowych, trafność analizy ich treści oraz oceny sytuacji ekonomicznej jednostki przeprowadzonej na ich podstawie. Dostępność danych uzupełniających zawartych w informacji dodatkowej rzutuje tym samym na przydatność decyzyjną całego sprawozdania finansowego.

1. Charakter informacji finansowej w kontekście potrzeb użytkowników sprawozdań finansowych

Celem rachunkowości jest dostarczenie prawidłowej, rzetelnej i wiernej informacji o jednostce gospodarczej szerokiemu i zróżnicowanemu gronu osób korzystających ze sprawozdań finansowych. W literaturze przedmiotu występują zróżnicowane podejścia, co do potrzeb informacyjnych użytkowników sprawozdań finansowych, a tym samym celów sporządzania tych raportów. Podejście z punktu widzenia akcjonariuszy (inwestorów) jest podejściem węższym od interesów i potrzeb szerokiego grona „interesariuszy”, dla których „przedsiębiorstwo jest instytucją realizującą interesy wszystkich osób i grup zainteresowanych działalnością przedsiębiorstwa z uzasadnionego tytułu” (Schweitzer 2001: 156). Każda grupa odbiorców informacji sprawozdawczej ma odmienne potrzeby informacyjne, co w wielu przypadkach rodzi konflikt interesów. „Różne cele, odmienność specyfiki problemów decyzyjnych oraz presja globalizacji powodują, że oczekiwania i wymagania użytkowników są coraz większe, nie zawsze spójne oraz wieloaspektowe i wielopłaszczyznowe” (por. Śniezek, Wiatr 2011: 22). Informacje o charakterze decyzyjnym, ujawniane w rocznych sprawozdaniach finansowych ze względu na zgłaszane interesy i potrzeby użytkowników muszą być tak dobrane, aby mogły zaspokoić szeroko pojęte oczekiwania wszystkich adresatów sprawozdań. Z tego powodu poszczególne pozycje sprawozdań muszą dostarczać wszystkich wymaganych informacji wprost (bezpośrednio) albo umożliwić ich wydedukowanie poprzez proste przekształcenia prezentowanych danych (por. Schweitzer 2001: 157).

Uzyskanie właściwego poziomu i jakości ujawnianej informacji sprawozdawczej jest uzależnione od:

- 1) strony (odbiorcy), do której adresowana jest informacja,
- 2) celu ujawnienia informacji,
- 3) rodzaju ujawnianej informacji,
- 4) terminu ujawnienia i czasu dostępu do informacji (Śniezek, Wiatr 2011: 23).

W chwili obecnej coraz częściej uwaga adresatów sprawozdań finansowych kieruje się na informacje ujawniane i udostępniane, poza głównymi elementami raportu rocznego, takimi jak: bilans (sprawozdanie z sytuacji finansowej), rachunek zysków i strat (sprawozdanie z całkowitego dochodu). Takie informacje decydują bowiem o zrozumiałości i przydatności tych sprawozdań. Rozbieżność pomiędzy wartością bilansową a wartością rynkową (godziwą) zasobów majątkowych przekłada się na coraz częstsze postulaty poszerzenia zestandaryzowanego sprawozdania finansowego o elementy pozwalające określić najważniejsze czynniki wpływające na wzrost wartości przedsiębiorstwa.

¹ Międzynarodowy Standard Rachunkowości nr 1 ‘Prezentacja sprawozdań finansowych’, zwany dalej w tekście MSR 1 (*Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości...* 2011).

Użytkownicy sprawozdań finansowych oczekują obecnie w szczególności na informacje o:

- 1) warunkach zewnętrznych funkcjonowania jednostki,
- 2) głównych decyzjach strategicznych,
- 3) konkurencyjności jednostki,
- 4) ryzyku prowadzonej działalności.

Informacje te wykraczają poza zawartość podstawowego sprawozdania finansowego, a ich użyteczność ma w tym momencie priorytet w zestawieniu z wiarygodnością i rzetelnością dostarczanych danych. Dostarczenie informacji prospektywnych, pozwalających określić cele działalności jednostki, jej plany i zadania wraz z raportem finansowym obejmującym sprawozdania finansowe z objaśnieniem polityki bilansowej i notami do sprawozdania finansowego stanowi główny cel stawiany przed raportem z działań i wyników przedsiębiorstwa (Marcinkowska 2004: 71–77).

Krytyka obowiązujących obecnie rozwiązań w zakresie rachunkowości, w tym i sprawozdawczości finansowej doprowadziła do opracowania koncepcji „rachunkowości przyszłości (jutra)” (por. Śnieżek, Wiatr 2011: 51) opartej na dwóch podstawowych miarach: wartości rynkowej i przepływach pieniężnych. Niemniej przyjęcie koncepcji, w której pomiar wartości opiera się na jej szacunku, obciążonym zawsze subiektywizmem ocen, napotyka sprzeciw. Przyjęcie takiej koncepcji rachunkowości pozbawiłoby bowiem sprawozdania finansowe jednej z najistotniejszych cech jakościowych, jaką jest ich porównywalność. Stąd też rośnie znaczenie informacji dodatkowej, jako źródła dodatkowych danych uzupełniających i objaśniających zawartość głównych elementów sprawozdania finansowego, których znajomość umożliwia podejmowanie racjonalnych decyzji ekonomicznych.

2. Istota i cele sporządzania informacji dodatkowej według Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) i Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (MSR)

Interpretacja danych zawartych w sprawozdaniach finansowych ogólnego przeznaczenia wymaga przede wszystkim poznania zasad, które były stosowane przy ich zestawianiu i ustalaniu wartości poszczególnych pozycji tych sprawozdań. Ranga informacji dodatkowej wynika ze znacznej elastyczności jej konstrukcji i możliwości dostosowania jej zawartości tego sprawozdania do indywidualnych potrzeb jednostki gospodarczej.

Informacja dodatkowa stanowi jeden z elementów pełnego sprawozdania finansowego ogólnego przeznaczenia (MSR 1²: §7, §10), a celami jej sporządzenia są:

- 1) prezentacja informacji na temat podstawy sporządzenia sprawozdania finansowego i szczegółowych zasad (polityki) rachunkowości,
- 2) ujawnianie informacji wymaganych przez inne MSSF, jeżeli nie są one prezentowane w innym elemencie sprawozdania finansowego ogólnego przeznaczenia,
- 3) dostarczanie informacji uzupełniających do tych, które nie są prezentowane w podstawowych elementach sprawozdania finansowego, ale są niezbędne dla ich zrozumienia i właściwej interpretacji (MSR 1: § 103).

² Por. (Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej... : A401 i dalej; Rozporządzenie Komisji (UE) nr 475/2012 z dnia 5 czerwca 2012...).

W konsekwencji realizacja założonych celów wymaga ujęcia w informacji dodatkowej:

- 1) określenia znaczących zasad (polityki) rachunkowości,
- 2) opisu lub uszczegółowienia pozycji zaprezentowanych w poszczególnych elementach sprawozdań finansowych oraz
- 3) innych informacji objaśniających, które nie podlegają ujawnieniu (nie kwalifikują się do ujęcia) w tych sprawozdaniach.

Regulacje MSR 1 nie zawierają sformalizowanego wzoru informacji dodatkowej (w odróżnieniu od regulacji krajowego prawa bilansowego), a przedstawiają ogólne zasady prezentacji sprawozdań finansowych, wytyczne dotyczące ich struktury i minimalne wymagania dotyczące ich treści. Informację dodatkową należy sporządzać przy zachowaniu pewnego układu, co przyczynia się do zachowania porównywalności danych, a tym samym wpływa na jej użyteczność. Zgodnie z nakreśloną strukturą informacji dodatkowej ujawnieniu powinny podlegać informacje dotyczące (MSR 1: §104, §108, §112)³:

- 1) zgodności sprawozdania finansowego z regulacjami MSSF,
- 2) istotnych indywidualnych rozwiązań przyjętych w polityce rachunkowości niezbędnych dla właściwego zrozumienia treści sprawozdania finansowego, przede wszystkim określenie zasad wyceny składników sprawozdań,
- 3) danych uzupełniających dotyczących pozycji prezentowanych w poszczególnych elementach składowych sprawozdania finansowego, w kolejności prezentacji każdego elementu i pozycji sprawozdania,
- 4) innych informacji o zobowiązaniach warunkowych oraz informacji o charakterze niefinansowym (np. cele i polityka zarządzania ryzykiem finansowym jednostki) (MSR 1: § 105).

„Informacja dodatkowa, bez względu na to, według którego systemu standaryzacji sprawozdawczość jest sporządzana, zawsze zawiera trzy główne grupy informacji, a mianowicie” (Ambroziak 2010: 55):

- 1) informacje na temat podstaw sporządzenia sprawozdania finansowego oraz przyjętych zasad rachunkowości,
- 2) informacje uzupełniające do podstawowych elementów sprawozdania finansowego pozwalające na pełniejszą i trafniejszą interpretację zawartych w nich informacji,
- 3) informacje nieobjęte zakresem podstawowego sprawozdania finansowego, a których poznanie rzutuje na sposób oceny sytuacji majątkowej i finansowej jednostki.

Do informacji niepodlegających ujęciu w sprawozdaniu finansowym, ale istotnych z punktu widzenia oceny sytuacji ekonomicznej jednostki, należy zaliczyć dane o:

- 1) wartości istotnych transakcji zawartych na warunkach inne niż rynkowe,
- 2) zatrudnieniu wraz z podziałem na grupy zawodowe,
- 3) zawartych umowach niewykazanych w głównym sprawozdaniu, a rzutujących na ocenę sytuacji majątkowej i finansowej i inne⁴.

Przepisy międzynarodowego prawa o rachunkowości⁵, określając minimum informacji, które bezwzględnie podlega ujawnieniu, dają jednostkom znaczną swobodę w konstruowa-

³ Por. (Olchowicz, Tłaczała 2009: 459- 460; Pfaff, Messner 2011: 504).

⁴ Por. (Ustawa z dnia 29 września 1994... : Załącznik nr 1).

⁵ Regulacje krajowego prawa o rachunkowości w analogiczny sposób określają zawartość informacji dodatkowej (narzucają jej jednak sformalizowaną postać), chociaż zgodnie z regulacjami art. 48 i załącznika nr 1 do Ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości sprawozdanie to podzielone zostało na dwie części:

niu układu tego raportu, możliwość dostosowania się do potrzeb informacyjnych adresatów sprawozdań. Również zakres informacji ujawnianych w informacji dodatkowej sporządzonej wg MSR 1 jest szeroki, co wynika choćby z liczby alternatywnych rozwiązań dopuszczanych w MSSF/MSR.

3. Zakres informacji o podstawach sporządzania sprawozdań ujawnianych w informacji dodatkowej

Spełnienie podstawowego celu stawianego sprawozdaniom finansowym ogólnego przeznaczenia (tzn. zaspokojenie potrzeb informacyjnych adresatów tych sprawozdań) jest warunkowane posiadaniem przez nie określonych cech jakościowych. Do najważniejszych wymogów jakościowych należy zapewnienie rzetelnej prezentacji sytuacji ekonomicznej jednostki. Rzetelna prezentacja wymaga wiarygodnego odzwierciedlenia skutków transakcji, innych zdarzeń i warunków (zgodnie z definicjami i kryteriami ujmowania aktywów), zobowiązań, przychodów i kosztów przedstawionymi w Założeniach koncepcyjnych sprawozdawczości finansowej (MSR 1: §15). Zastosowanie regulacji MSSF/MSR i w razie konieczności – ujawnienie dodatkowych informacji ma zapewnić rzetelność prezentacji, a tym samym przydatność sprawozdania finansowego. Rzetelna prezentacja wymaga również od jednostki (MSR 1: § 17)⁶:

- 1) doboru i stosowania zasad rachunkowości zgodnie z MSR 8 „Zasady (polityka) rachunkowości, zmiany wartości szacunkowych i korygowanie błędów”, który ustala hierarchię miarodajnych wskazówek, jakimi kieruje się zarząd firmy w przypadku braku uregulowań MSSF odnoszących się bezpośrednio do danej pozycji (MSR 1: § 17a);
- 2) prezentacji informacji, w tym zasad rachunkowości w sposób przydatny, wiarygodny, porównywalny i zrozumiały (MSR 1: § 17b), oraz
- 3) ujawnienia dodatkowych informacji, jeżeli spełnienie konkretnych wymogów MSSF nie wystarcza, aby zapewnić użytkownikom możliwości zrozumienia wpływu poszczególnych transakcji, innych zdarzeń i warunków na sytuację finansową i wyniki osiągnięte przez jednostkę (MSR 1: § 17c).

Z jednej strony, rzetelność sprawozdania finansowego decyduje o jego użyteczności, z drugiej – literalne trzymanie się wytycznych MSSF/MSR może doprowadzić do sytuacji, gdy pozornie rzetelne sprawozdanie będzie bezużyteczne, ponieważ dane w nim ujęte nie będą oddawały rzeczywistego charakteru procesów gospodarczych (tym samym będą nierzetelne). W takich właśnie przypadkach, gdy kierownictwo firmy stwierdzi, że zgodność z wymogami MSSF/MSR naruszałaby rzetelność prezentacji, istnieje możliwość odejścia od tego wymogu (MSR 1: § 16). Sytuacja taka ma na celu zapewnienie rzetelności prezen-

-
- 1) wprowadzenie do sprawozdania finansowego zawierającego opis przyjętych metod wyceny aktywów i pasywów, metody ustalania wyniku finansowego i rachunku przepływów pieniężnych,
 - 2) dodatkowe informacje i objaśnienia obejmujące informacje uzupełniające pozwalające adresatom sprawozdań finansowych lepiej zrozumieć zawartość tych sprawozdań.

⁶ Niewłaściwe stosowanie wytycznych MSSF/MSR nie może być w żaden sposób skorygowane. Udostępnienie informacji o błędnie zastosowanych regulacjach MSSF poprzez ujawnienia zasad rachunkowości w informacji dodatkowej nie oznacza wcale korekty tych błędów. W konsekwencji sprawozdanie finansowe nie może być uznane za zgodne z MSSF/MSR.

tacji i nie wyklucza zgodności z MSSF/MSR, chociaż faktycznie wiąże się z odejściem od wyznaczonych przez nie rozwiązań.

Warunek zachowania zgodności przyjętych rozwiązań z regulacjami MSSF/MSR jest niezwykle istotny z punktu widzenia rzetelności i wiarygodności sprawozdania finansowego, a tym samym jego użyteczności. W celu maksymalnego ograniczenia ryzyka wprowadzenia w błąd użytkowników sprawozdań, jednostka musi podać w informacjach uzupełniających do sprawozdania (MSR 1: § 20 i § 23) nazwę standardu lub jego interpretacji, charakter wymogu oraz przyczynę odstąpienia od jego stosowania. Ze względu na interpretację treści sprawozdania finansowego niezwykle ważny jest wymóg (w odniesieniu do każdego prezentowanego okresu) dokonania korekty poszczególnych pozycji sprawozdania finansowego.

Równie istotne i rzutujące na jakość sprawozdań finansowych jest przestrzeganie zasad kontynuacji działalności, memoriału, istotności, agregowania i zakazu kompensaty. Posiadanie przez sprawozdania omówionych atrybutów jakościowych może przesądzać o użyteczności informacji w nich zawartych dla celów decyzyjnych.

Warunek kontynuacji działalności jest jednym z najistotniejszych wymagań stawianych jednostkom w momencie opracowywania sprawozdań finansowych. Sprawozdanie finansowe sporządza się przy założeniu kontynuacji działalności, chyba, że kierownictwo ma zamiar zlikwidować przedsiębiorstwo lub zrezygnować z prowadzenia działalności, albo nie ma żadnej realnej alternatywy dla likwidacji lub zaniechania działalności (MSR 1: §25). Wszelka niepewność, co do kontynuacji działalności wynikająca ze zmian w otoczeniu gospodarczym jednostki, podobnie jak odstąpienie od założenia kontynuacji działalności, muszą być ujawnione w informacji dodatkowej wraz z podaniem przyczyny, ze względu na którą jednostka nie jest w stanie kontynuować działalności. Ograniczenie zakresu lub likwidacja działalności jednostki znajduje swoje odzwierciedlenie w treści pozycji sprawozdań finansowych, ale objaśnienie szczegółowych zasad wyceny i prezentacji znajduje się w informacji dodatkowej.

Zakres informacji ujawnianych w informacji dodatkowej wynika pośrednio z realizacji zasady istotności i agregowania. Może się zdarzyć, że pojedyncza pozycja nie jest na tyle istotna by prezentować ją w sprawozdaniu, ale ujawnienie jej w informacji dodatkowej jest zasadne (MSR 1: § 30) z powodu przydatności tej informacji w procesie podejmowania decyzji. Ważna, z punktu widzenia oceny efektów działalności jednostki, jest długość okresu sprawozdawczego. Między innymi warunkiem uznania sprawozdań finansowych za porównywalne jest ich sporządzenie za okresy sprawozdawcze o tej samej długości (pod warunkiem dopełnienia pozostałych wymogów). Zgodnie z § 49 MSR 1 sprawozdanie finansowe prezentuje się, co najmniej za okresy roczne. Jednostki muszą ujawnić w informacji dodatkowej długość okresu sprawozdawczego oraz częstotliwość, z jaką są sporządzane sprawozdania finansowe⁷. Wybór długości okresu sprawozdawczego, momentu bilansowego odgrywa bardzo istotne znaczenie zwłaszcza w jednostkach, które prowadzą

⁷ W przypadku zmiany długości okresu sprawozdawczego i sporządzenia sprawozdania finansowego za okres dłuższy lub krótszy niż rok należy ujawnić (MSR 1: § 36):

- 1) okres objęty sprawozdaniem finansowym,
- 2) przyczynę przyjęcia okresu dłuższego lub krótszego niż rok oraz
- 3) fakt, że kwoty prezentowane w sprawozdaniu finansowym nie są w pełni porównywalne.

działalność sezonową⁸. Stąd też ujawnienie tego typu informacji pozwala adresatom sprawozdań finansowych zweryfikować faktyczną ich porównywalność w czasie i przestrzeni.

Zazwyczaj jednostki prezentują informacje finansowe, w tym również informację dodatkową, za dwa kolejne okresy sprawozdawcze – bieżący i poprzedzający. Dane porównawcze powinny być ujawniane za poprzedni okres w odniesieniu do wszystkich kwot wykazanych w sprawozdaniu finansowym za bieżący okres, chyba, że MSSF dopuszczają lub wymagają innego sposobu ujawniania (MSR 1: § 38)⁹.

Porównywalność danych sprawozdawczych jest również uzależniona od sposobu prezentacji informacji. Powinny być one przedstawiane w niezmienionej formie, według tego samego sposobu klasyfikowania i ujmowania w sprawozdaniach finansowych w kolejnych okresach sprawozdawczych (zgodnie z zasadą ciągłości prezentacji)¹⁰. Możliwość porównywania w czasie informacji sprawozdawczych pomaga użytkownikom sprawozdań finansowych w podejmowaniu decyzji gospodarczych, szczególnie informacja tego typu wykorzystywana jest dla celów prognostycznych (MSR 1: § 43). Ujawnienie podstaw sporządzenia sprawozdania finansowego pozwala użytkownikom sprawozdań przyjąć określone założenia o rzetelności tych raportów oraz o ich porównywalności czasowej i przestrzennej.

Zapewnienie wierności, jasności i rzetelności sprawozdań finansowych wpływa na ich użyteczność. W konfrontacji ze zgłaszanymi przez odbiorców sprawozdań finansowych żądaniami, co do struktury, zakresu ujawnianych informacji, cechy te nabierają czasem drugoplanowego znaczenia na korzyść informacji opisowych, szacunkowych. Informacje te stanowią główną treść informacji dodatkowej.

4. Zakres polityki rachunkowości ujawnianej w informacji dodatkowej

Z punktu widzenia oceny sytuacji majątkowej, finansowej, wypracowanego wyniku finansowego jednostki, perspektyw wzrostu jej wartości rynkowej, kwestią niezwykle istotną są zasady pomiaru wartości zasobów i strumieni finansowych. Czytelność sprawozdań finansowych i zawartych w nich danych zależy tym samym od możliwości poznania reguł, którymi kierował się sporządzający sprawozdanie. Regulacje MSSF/MSR dają jednostkom prawo wyboru jednego z wariantów wyceny składników majątkowych, przy czym wariant ten powinien rzetelnie odzwierciedlać rzeczywisty przebieg procesów gospodarczych. Prawo wyboru metody wyceny stwarza możliwość oddziaływania na treść sprawozdań, finansowych. Z tego powodu istotnym jest poinformowanie użytkowników sprawozdań o zastosowanych w tych sprawozdaniach zasadach wyceny, na przykład koszcie historycznym, cenie nabycia, cenie zakupu, cenie sprzedaży netto, wartości godziwej lub wartości odzyskiwalnej. Informacje te mają istotny wpływ na wyniki przeprowadzanych analiz fi-

⁸ Wybór długości okresu sprawozdawczego, dnia jego rozpoczęcia i zakończenia, jest jednym z instrumentów polityki bilansowej i odgrywa istotną rolę w kreowaniu wizerunku firmy w przypadku jednostek prowadzących działalność sezonową.

⁹ W sytuacji, gdy jednostka zastosowała zasady rachunkowości retrospektywnie lub dokonała retrospektywnego przekształcenia pozycji w sprawozdaniach finansowych, prezentuje przynajmniej trzy sprawozdania z sytuacji finansowej, po dwa sprawozdania pozostałych rodzajów oraz dotyczące ich informacje dodatkowe (MSR 1: § 39).

¹⁰ Zasada ta może być naruszona w sytuacji, gdy (MSR 1: § 45) wskutek znaczącej zmiany charakteru działalności jednostki lub analizy jej sprawozdania finansowego jest oczywiste, że inny sposób prezentacji jest bardziej adekwatny do rzeczywistości gospodarczej lub zmiana prezentacji wynika z wymogów MSSF.

nansowych. Z tego też powodu jednostki są zobligowane do przedstawienia w informacji dodatkowej podsumowania znaczących stosowanych zasad (polityki) rachunkowości (MSR 1: § 117), to znaczy:

- zasadę (lub zasady) wyceny stosowane przy sporządzaniu sprawozdania finansowego oraz
- inne stosowane zasady (politykę) rachunkowości niezbędne do zrozumienia sprawozdania finansowego.

Jeżeli w sprawozdaniu finansowym jednostka stosuje więcej niż jedną zasadę wyceny, na przykład dokonując przeszacowania wartości określonych grup aktywów lub pasywów, wystarczy wskazać pozycje, których dotyczy dana zasada wyceny (MSR 1: § 118).

Kierownictwo jednostki decydując się na ujawnienie konkretnej zasady rachunkowości powinno brać pod uwagę przydatność decyzyjną podanej informacji. Ujawnieniu powinny podlegać przede wszystkim te zasady rachunkowości, które zostały wybrane, jako jedno z alternatywnych rozwiązań dopuszczonych przez MSSF/MSR. Przykładem może być ujawnienie zasad wyceny nieruchomości inwestycyjnych (MSR 40), rzeczowych aktywów trwałych (MSR 16), udziałów w jednostce wspólnie kontrolowanej (MSR 31).

Rodzaj ujawnianych informacji o zasadach rachunkowości powinien wynikać z charakteru prowadzonej działalności. Jeżeli przykładowo jednostka dokonuje istotnych transakcji w walutach obcych, to adresaci sprawozdań będą chcieli poznać zasady rozliczania różnic kursowych.

Sporządzając sprawozdanie finansowe kierownictwo musi, oprócz dokonywania szacunków wartości, przeprowadzać subiektywne oceny, opierając się na posiadanej wiedzy, doświadczeniu, które mogą mieć istotny wpływ na treść sprawozdania. Przeprowadzenie subiektywnej oceny sposobu ujęcia składników majątkowych może dotyczyć sytuacji, w których należy:

- określić podstawy uznania inwestycji w aktywa finansowe za utrzymywane do terminu zapadalności,
- zakwalifikować daną nieruchomość do grupy nieruchomości inwestycyjnych lub zajmowanych przez właścicieli,
- ustalić moment, w którym faktycznie następuje przeniesienie na inne jednostki ryzyka i korzyści wynikających z faktu posiadania aktywów finansowych i aktywów wykorzystywanych w ramach leasingu,
- sprawdzić czy treść ekonomiczna transakcji wskazuje na to, że konkretna transakcja sprzedaży dóbr jest umową o charakterze finansowym i nie powoduje powstania przychodu,
- wyjaśnić wątpliwości czy treść ekonomiczna powiązań pomiędzy jednostką a jednostką specjalnego przeznaczenia wskazuje na to, że jednostka specjalnego przeznaczenia jest kontrolowana przez tą jednostkę (por. MSR 1: § 114).

Z definicji aktywów wynika, że wartość aktywów odpowiada wartości korzyści ekonomicznych możliwych do uzyskania w przyszłości. Implikuje to konieczność określenia przyszłej wartości tych korzyści w postaci, na przykład, zdyskontowanej wartości przepływów pieniężnych netto. Z tego powodu jednostka ujawnia informacje dotyczące głównych założeń dotyczących przyszłości oraz innych podstawowych przyczyn niepewności szacunków na koniec okresu sprawozdawczego, co do których istnieje znaczące ryzyko spowodowania istotnych korekt wartości bilansowej aktywów i zobowiązań w trakcie kolejnego roku obrotowego (MSR 1: § 125). Noty dotyczące tego typu aktywów i zobowiązań powinny zawierać szczegółowe informacje na temat:

- ich rodzaju,
- wartości bilansowej na koniec okresu sprawozdawczego.

Korekty wartości aktywów w postaci odpisów aktualizujących wynikających z trwałej utraty wartości znajdują odbicie w sprawozdaniu z sytuacji finansowej (bilansie), rachunku zysków i strat (czy też sprawozdaniu z całkowitych dochodów), ale tylko w sposób pośredni. Analiza zmiany stanu należności na podstawie bilansu nie zapewnia wyczerpujących informacji o prawidłowości zarządzania tą grupą aktywów. Podobna sytuacja ma miejsce w odniesieniu do zapasów. Trafność przyjętej polityki amortyzacyjnej, nakładów na inwestycje rzeczowe, stopień zużycia środków trwałych może być oceniona jedynie na podstawie danych zawartych w informacji dodatkowej. Wartość zobowiązań warunkowych i zabezpieczeń na składnikach majątku wynikających z zawartych umów kredytowych, poręczeń, gwarancji jest wykazywana jedynie w informacji dodatkowej i powinna podlegać ocenie pod kątem prawdopodobieństwa zamiany na rzeczywiste obciążenie (Rybicki 2004: 27–29). Tworzenie rezerw jest z jednej strony obowiązkiem jednostki, z drugiej może wynikać z przyjętych założeń polityki bilansowej. Identyfikacja celów i instrumentów polityki bilansowej możliwa jest, między innymi, dzięki ujawnianym danym w informacji dodatkowej.

MSSF poszerzyły znacznie możliwość zastosowania wartości godziwej do wyceny składników majątku. Wiąże się to wielokrotnie z koniecznością oszacowania wartości godziwej w przypadku braku wartości rynkowej. Dodatkowo obowiązek weryfikacji wartości składników aktywów wynikający z faktu wystąpienia przesłanek utraty ich wartości wiąże się z koniecznością oszacowania korzyści ekonomicznych generowanych przez te zasoby. Oszacowanie korzyści z użytkowania, na przykład w odniesieniu do środków trwałych czy wartości niematerialnych, może być obarczone znacznym ryzykiem popełnienia błędu szacunku. Błąd ten może wynikać z niewłaściwej oceny rozkładu przepływów pieniężnych netto czy też stóp dyskontowych. Ujawnienie w informacji dodatkowej istotnych założeń, co do podstaw przeprowadzonej prospektywnej wyceny zwiększa, przede wszystkim, czytelność, jasność i przydatność sprawozdań finansowych.

5. Informacje uzupełniające do głównych składników sprawozdania finansowego ujawniane w informacji dodatkowej

Szczegółowa konstrukcja i układ informacji dodatkowej, zakres informacji prezentowanych w tego typu raportach zależy z jednej strony od zakresu informacji obligatoryjnie ujmowanych w podstawowych sprawozdaniach finansowych, z drugiej – od budowy tych sprawozdań. Jednostki mogą bowiem sporządzić sprawozdanie finansowe, które dane wymagane regulacjami prawa o rachunkowości będzie prezentowało:

- 1) w treści głównego sprawozdania finansowego lub (alternatywnie)
- 2) w postaci not uzupełniających do sprawozdania¹¹.

¹¹ Zgodnie z MSR 1 § 112 noty objaśniające powinny:

- przedstawiać informacje na temat podstawy sporządzenia sprawozdania finansowego oraz szczegółowych stosowanych zasad (polityki) rachunkowości (por. MSR 1: § 117–124),
- ujawniać informacje wymagane przez MSSF i nieujęte w innych częściach sprawozdania finansowego,
- przedstawiać informacje nieujęte w innych częściach sprawozdania finansowego, a mające znaczenie dla zrozumienia tego sprawozdania.

W takim wypadku w sprawozdaniu z sytuacji finansowej, rachunku zysków i strat i w pozostałych elementach sprawozdania należy zamieścić odsyłacze do wszelkich odpowiednich informacji zawartych w informacji dodatkowej (MSR 1: § 113). Liczba tych not i ich zawartość informacyjna wynika z wymagań poszczególnych MSSF i MSR, co do obowiązkowego zakresu ujawnianych informacji. W konsekwencji jednostka może sporządzić główne elementy sprawozdania finansowego, ograniczając się do zawarcia w nich pewnego minimum informacyjnego, a informacje szczegółowe ujawnić w notach uzupełniających głównego sprawozdania.

W zależności od przyjętego rozwiązania, jednostka ujawnia w sprawozdaniu sytuację finansową (bilans) albo w informacjach dodatkowych subklasy poszczególnych zaprezentowanych pozycji aktywów i pasywów wydzielone w sposób uwzględniający charakter działalności jednostki (MSR 1: § 77). Zakres informacji, które muszą być przez jednostkę podane (a dotyczące podziału na grupy aktywów i pasywów) wynika odrębnie z zapisów MSR 16, MSSF 5, MSR 38, MSR 2, MSR 37 i innych (por. Siewierska, Kołosowski 2010: 73). Również pozycje sprawozdania z całkowitych dochodów znajdują wyjaśnienie w informacji dodatkowej. Przykładowo, wycena transakcji zabezpieczonej zgodnie z MSR 39 może powodować konieczność dokonania korekty z tytułu przeklasyfikowania pomiędzy rachunkiem zysków i strat a innymi całkowitymi dochodami. Korekta ta może być ujawniona w sprawozdaniu z całkowitych dochodów lub w informacji dodatkowej i pozwala ustalić rzeczywistą wartość korzyści/kosztów wiążących się z zabezpieczoną pozycją. W podobny sposób, tzn. w postaci not (jeżeli nie jest to ujawnione w części podstawowego sprawozdania) ujawnieniu ulegają kwoty podatku dochodowego dotyczące każdej pozycji innych całkowitych dochodów. Przesunięcie tego typu operacji gospodarczych do sprawozdania o całkowitych dochodach zwiększyło czytelność zestawienia zmian w kapitale własnym. Informacje ujęte w zestawieniu zmian w kapitale własnym lub w informacjach dodatkowych do tego sprawozdania mają istotne znaczenie, zwłaszcza dla obecnych i potencjalnych inwestorów (firm planujących przejęcie) w procesie oceny efektywności inwestycji w analizowaną firmę. W treści tego sprawozdania lub w postaci not ujmowane są informacje objaśniające do zestawienia zmian w kapitale własnym (MSR 1: § 79) wskazujące:

- 1) w odniesieniu do każdej kategorii kapitału podstawowego:
 - liczbę udziałów składających się na kapitał docelowy,
 - liczbę udziałów wyemitowanych i w pełni opłaconych oraz wyemitowanych i nie w pełni opłaconych,
 - wartość nominalną udziału lub stwierdzenie, że udziały nie posiadają wartości nominalnej,
 - uzgodnienie zmian liczby objętych udziałów na początek i na koniec okresu,
 - prawa, przywileje i ograniczenia związane z daną klasą udziałów, włączając w to ograniczenia dotyczące prawa do dywidendy i zwrotu kapitału,
 - udziały/akcje własne jednostki pozostające w jej posiadaniu lub w posiadaniu jednostek zależnych i jednostek stowarzyszonych, oraz
 - akcje zarezerwowane dla potrzeb emisji związanych z realizacją opcji i umów sprzedaży akcji, wraz z warunkami i kwotami, oraz
- 2) opis charakteru i przeznaczenia każdego kapitału rezerwowego wchodzącego w skład kapitału własnego,

W ocenie inwestorów istotne znaczenie, oprócz wymienionych powyżej informacji w notach do sprawozdania ze zmian w kapitale własnym, mają też o dywidendach (MSR 1: § 107):

- 1) ujętych, jako wypłaty na rzecz właścicieli w trakcie okresu oraz
- 2) przypadających na jedną akcję.

Ze względu na przydatność decyzyjną informacji sprawozdawczej i ocenę jakości zarządzania jednostką, w informacji dodatkowej należy ujawnić dane umożliwiające użytkownikom sprawozdania finansowego ocenę celów, zasad i procesów zarządzania kapitałem w jednostce (MSR 1: § 134)¹². Oprócz informacji niezbędnych do prawidłowej oceny sytuacji majątkowej i finansowej jednostki, w informacji dodatkowej są również ujawniane dane przydatne do obliczania wskaźników giełdowych, takie jak (MSR 1: § 137):

- 1) kwota dywidend zaproponowanych lub uchwalonych do dnia zatwierdzenia sprawozdania finansowego do publikacji, ale nieujętych, jako przekazane posiadaczom akcji w trakcie okresu oraz kwotę dywidendy przypadającą na jedną akcję, oraz
- 2) kwota jakichkolwiek nieujętych skumulowanych dywidend z tytułu posiadania udziałów (akcji) uprzywilejowanych, co do dywidend.

Lista ujawnianych informacji uzupełniających i objaśniających do głównego sprawozdania finansowego może być odmienna w różnych jednostkach gospodarczych, co wynika ze szczegółowych rozwiązań (dopuszczonych prawem) w zakresie sposobu ujawniania informacji sprawozdawczej. Specyfika działalności gospodarczej jednostki, otoczenia prawnego, gospodarczego, posiadanej pozycji rynkowej i inne czynniki przekładają się na treść sprawozdania finansowego. Niemniej związki przyczynowo-skutkowe występujące pomiędzy transakcjami i poszczególnymi elementami sprawozdania mogą utrudniać ocenę bieżącej sytuacji ekonomicznej i prognozę przyszłej, a w konsekwencji podejmowanie racjonalnych decyzji gospodarczych.

Uwagi końcowe

Zakres ujawnień w informacji dodatkowej sprawia, że sprawozdanie to przekracza swoją objętością pozostałe elementy sprawozdania finansowego ogólnego przeznaczenia. Raport ten odgrywa kluczową rolę w procesie oceny sytuacji finansowej i majątkowej jednostki przeprowadzanej na podstawie rocznego sprawozdania. Informacja dodatkowa zawiera wiele szczegółowych informacji, które nie są istotne dla analizy wskaźnikowej (Wędzki 2009: 310), niemniej mogą mieć znaczenie dla właściwej oceny danych zawartych w sprawozdaniach finansowych. Ocena sytuacji przedsiębiorstwa nie opiera się jedynie na

¹² Z tego też powodu należy ujawnić następujące informacje (MSR 1: § 135):

- 1) informacje jakościowe dotyczące celów, zasad i procesów zarządzania kapitałem w tym między innymi:
 - opis składników zarządzanego kapitału,
 - w przypadku, gdy na jednostce spoczywają nałożone zewnętrznie wymogi kapitałowe – charakter tych wymogów oraz sposób uwzględnienia tych wymogów w zarządzaniu kapitałem, oraz
 - sposób, w jaki jednostka wypełnia cele dotyczące zarządzanego kapitału,
- 2) podsumowanie danych ilościowych dotyczących składników zarządzanego kapitału,
- 3) wszelkie zmiany w informacjach jakościowych i danych ilościowych dotyczących składników zarządzanego kapitału w stosunku do okresu poprzedniego,
- 4) informacje, czy w danym okresie przestrzegano zewnętrznych wymogów kapitałowych obowiązujących jednostkę,
- 5) w przypadku ich nieprzestrzegania, konsekwencje takiego postępowania.

analizie wskaźnikowej sprawozdań finansowych. Wnioski wypływające z analizy finansowej sprawozdań finansowych stanowią jedynie jeden, (choć bardzo ważny) z elementów branych pod uwagę w procesie podejmowania decyzji ekonomicznych. Równie ważne są informacje opisowe ujęte w informacji dodatkowej.

Biorąc pod uwagę stale rosnące zapotrzebowanie na informacje prognostyczne zgłaszane przez adresatów sprawozdań, ranga informacji dodatkowej stale rośnie. To właśnie w informacji dodatkowej przedstawiane są dane pozwalające ocenić siłę dochodową jednostki, jej pozycję na rynku, elementy kształtujące wartość przedsiębiorstwa i perspektywę dalszego rozwoju. Informacje te są niezbędne właścicielom kapitału, potencjalnym inwestorom, zarządzającym jednostkami i innym adresatom tych raportów, w procesie podejmowania decyzji ekonomicznych.

Kryzys ekonomiczny ujawnił mankamenty stosowanych dotychczas kryteriów i miar oceny ryzyka działalności firmy i ograniczenia wynikające z analizy sprawozdań finansowych, które w głównej mierze opierają się na danych wartościowych. Informacje ujawniane w sprawozdaniach finansowych, w tym również w informacji dodatkowej, okazały się niewystarczające do pełnej oceny rodzaju i poziomu ryzyka związanego z prowadzeniem działalności gospodarczej w warunkach dynamicznie zmieniającego się otoczenia gospodarczego. „Obecnie zaistniała potrzeba uwzględnienia przez inwestorów również czynników pozafinansowych, takich jak sposób prowadzenia przez nie (tzn. firmy – przyp. autora) biznesu, nastawienie etyczne, które mogą mieć istotny wpływ na ich przyszłe funkcjonowanie oraz postrzeganie przez otoczenie, w tym przez inwestorów” (Mech 2012: 1). Dla inwestorów niezwykle ważne stały się informacje dotyczące pozafinansowych czynników wpływających na poziom ryzyka inwestycyjnego. Tego typu informacji dostarczają raporty społecznej odpowiedzialności biznesu, które wyznaczają nowe trendy w budowaniu i prezentowaniu wizerunku firmy. „Społecznej odpowiedzialności nie da się zadekretować – rozwinię się tylko wtedy, gdy sami zainteresowani – zarówno przedsiębiorcy, jak i inwestorzy uznają, że to się po prostu opłaca” (Mech 2012: 4). Opracowane normy społecznej odpowiedzialności biznesu (ISO 26000) stanowią potwierdzenie rosnącego zainteresowania informacjami wybiegającymi poza te ujęte w zestandaryzowanym sprawozdaniu finansowym i wskazują kierunek zmian w sposobie przekazywania informacji o firmie.

Literatura

- Ambroziak M. (2010), *Analiza sprawozdań finansowych. Zrozumieć sprawozdanie polskie, MSSF, US GAAP*, t. 1. C.H. Beck, Warszawa.
- Marcinkowska M. (2004), *Roczny Raport z działań i wyników przedsiębiorstwa*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków.
- Mech C. (2012), *Uwzględnienie czynników pozafinansowych istotnym elementem redukcji ryzyka inwestycyjnego*, http://odpowiedzialnybiznes.pl/pl/baza_wiedzy/publikacje (21.02.2012).
- Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej i Międzynarodowe Standardy Rachunkowości* (2011), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa.
- Olchowicz I., Tłaczała A. (2009), *Sprawozdawczość finansowa według krajowych i międzynarodowych standardów*, Vademecum Rachunkowości, wyd. II, DiFin, Warszawa.
- Rachunkowość finansowa z uwzględnieniem MSSF* (2011), red. J. Pfaff, Zb. Messner, PWN, Warszawa.
- Rozporządzenie Komisji (UE) nr 475/2012 z dnia 5 czerwca 2012 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowego Standardu Rachunkowości (MSR 1) oraz Międzynarodowego Standardu Rachunkowości (MSR) 19.
- Rybicki P. (2004), *Analiza finansowa w oparciu o informację dodatkową*, DiFin, Warszawa.
- Schweitzer M. (2001), *Ambiwalencja teorii rachunkowości: wartość dla akcjonariusza czy wartość dla interesariusza*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” t. 6 (62), SKwP, Warszawa.

- Siewierska J., Kołosowski M. (2010), *Sprawozdanie finansowe według MSSF/MSR i ustawy o rachunkowości. Wycena, prezentacja, ujawnianie*. ODDK, Gdańsk.
- Śnieżek E., Wiatr M. (2011), *Raportowanie przepływów pieniężnych w kontekście zmian we współczesnej sprawozdawczości finansowej*. Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, DzU 2013, poz. 330.
- Wędzki D. (2009), *Analiza wskaźnikowa sprawozdania finansowego*, t. 1, Oficyna Wydawnicza Wolters Kluwer business, Warszawa.

THE USEFULNESS OF THE NOTES IN THE DECISION- MAKING PROCESS- SELECTED PROBLEMS

Abstract: The notes are an integral and descriptive part of the financial statements. The purpose of the notes is to enhance the information content of financial statements. The notes may often contain information important for the financial statement users for the decision making. Nowadays, the financial statements users' need for information are changing. They need efficient and relevant to decisions information presented out of main financial statement. The article presents selected problems concerned utility of notes in the decision making process. Purpose – the main purpose of this article is to assess the usefulness of the notes in the decision-making process. Design/methodology/approach – study of literature and an analysis of the accounting regulation, mainly IAS No 1. Finding – identification and description of the data disclosed in the notes, which may affect decisions made by the users of the financial statements. Originality/value – is not a new approach.

Keywords: financial statement, the financial statements users, stakeholders, notes, IAS No 1

Cytowanie

- Głębocka M. (2013), *Użyteczność decyzyjna informacji dodatkowej – wybrane problemy*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego nr 765, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” nr 61, t. 2, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, s. 543–555; www.wneiz.pl/frfu.

